

GRGUR VIDOV, detalj ormara u sakristiji trogirске katedrale

u Bedričićevoj »hiži« *Naručnik plebanušev* (1507), *Transit Sv. Jeronima* (1508), *Korizmenjak* (1508) i *Marijine mirakule* (1508).

LIT.: Z. Kulundžić, Glagoljaska štamparija XV–XVI stoljeća, Kosinj–Senj–Rijeka, Senjski zbornik, 1966, 2. — B. Fučić, Uvez glagoljske knjige, Zbornik Muzeja primenjene umetnosti (Beograd), 1974, 18, str. 6–7. — Isti, Knjigoveža glagoljaš pop Grgur Kraljić iz Senja, Senjski zbornik, 1975, 6.

GRGUR VIDOV, drvorezbar (XV. st.); djelovao u Trogiru. S nepoznatim mlet. majstorom izradio je 1458. veliki kasnogotički ormar s bogatim figuralnim vijencem u sakristiji trogirске katedrale.

LIT.: C. Fisković, Drvena gotička skulptura u Trogiru, Rad JA, 1942, 275, str. 117–122. — I. Fisković, Umjetnička obrada drveta u srednjovjekovnoj Dalmaciji, Mogućnosti, 1974, str. 129.

Đ. GRIESBACH, *Trg bana Jelačića u Zagrebu*

GRIESBACH, Đuro, fotograf (Sremska Mitrovica, 25. X. 1911). Završio je Foto-školu u Berlinu 1930. Nekoliko godina snimao je umjetničke spomenike u Hrvatskoj pod vodstvom A. Schneidera. Poslije 1945. snima vedute gradova, bavi se turističkom i industrijskom fotografijom. Samostalno je izlagao u Zagrebu i Clevelandu. God. 1983. priređena mu je retrospektivna izložba u zagrebačkome Muzeju za umjetnost i obrt.

LIT.: M. Peić, Đuro Griesbach (katalog), Zagreb 1978. — N. Gol, Fotograf Đuro Griesbach, Matica, 1983, 6.

Ma. B.

GRIMALDA, selo J od Buzeta. Na brijegu, na mjestu prapov. utvrde nalaze se stara i nova župna crkva, te stancija i župni dvor. Stara crkva Sv. Jurja jednobrodna je građevina pravokutna svetišta, sagrađena u doba romanike; iz toga doba razpoznaje se još dio svetišta, prozor na juž. strani te gotovo cijelo pročelje sa zanimljivim dvokatnim zvonikom na preslicu. U doba gotike pregrađena je apsida, a u doba baroka preuređena je unutrašnjost (strop) te su joj dodani potporni stupovi s vanjske sjev. strane. God. 1891. ispred stare crkve sagrađena je nova župna crkva Sv. Jurja u neoklasicističkom stilu. J od crkva su neoklasicistički župni dvor i stancija, a nedaleko od njih na Z strani barokni poklonac s drvenim kipom Majke Božje.

A. Bad.

GRIZANE, selo u Vinodolskom primorju. Župnu crkvu Sv. Martina podignuo je 1599. pop Barić Franić, o čemu svjedoči glag. natpis na krstionici; u crkvi je također glag. natpis na grobnici Ivana Benkovića (1601). Izvan mjesta na litici pod visokim stijenama stoje ruševine Grižana, utvrđena grada u obliku nepravilna četverokuta s valjkastim kulama na uglovima. Tragovi vanjskih zidina su neznatni. G. su od 1225. bile u vlasti krčkih knezova (Frankopana), a od sred. XVI. st. Zrinskih. Grad je 1672. bio ruševan. — U Grižanama ili susjednom Driveniku rođen je 1498. renesansni minijaturist J. J. Klović Hrvat.

LIT.: E. Laszowski, Gorski Kotar i Vinodol, Zagreb 1923. — I. Golub, Juraj Julije Klović Hrvat (1498–1578), Peristil, 1975–76, 18–19. — R. Matejčić, Spomenici kulture na području općine Crikvenice, Peristil, 1991, 34.

R.

GROB I GROBLJE. U grobovima i grobljima, njihovim obilježjima i oblikovanju odražavaju se različiti odnosi prema mrtvima; njihovo je poznavanje važno za proučavanje različitih kultura, poglavito starijih, te za umjetničke stilove.

Najstariji grobovi u našim krajevima potječu iz mlađega kamenoga doba, a pripadali su starčevačkoj i impressokeramičkoj kulturi (Vinkovci, Smilčić); riječ je o pojedinačnim kosturnim ukopima u sklopu naselja. Uz pokojnika su u grob prilagane keramičke posude, oruđe i nakit. Taj se običaj održao i tijekom bakrenoga doba, ali se kao novost uvodi i obred spaljivanja. To je ujedno vrijeme organiziranja groblja izvan naselja. Vanjsko obilježavanje grobova povezuje se s procesom raslojavanja eneolitičkoga i ranobrončanodobnoga društva. Viđeniji pripadnici zajednica pokapaju se pod velikim zemljanim ili kamenim humcima stožasta oblika (tumul, gomila, gromila, mogila). Kasno brončano doba obilježuju prostrana ravna groblja s paljevinskim grobovima — kultura žarnih polja (Virovitica, Velika Gorica, Zagreb, Dalj, Batina). Žare s pepelom pokojnika ukapaju se u običnu jamu ili u škrinju načinjenu od kamenih ploča (Zagreb — Vrapče). Ugledniji članovi željeznodobnih plemenskih zajednica također su pokapani pod velikim grobnim humcima u grobovima bogato opremljenim oružjem, nakitom i posuđem (Martijanec, Goričan, Kaptol, Budinjak, Nin, Krk).

Drugačiju kulturu unose Rimljani koji su tijekom I. st. osvojili veći dio današnje Hrvatske. Oni su pokojnike pretežno pokapali uz ceste. Na grob su stavljali spomenik (*stela funeraria*), okomitu kamenu ploču, češće sa zabatom, natpisom i portretnom plastikom (najznačajniji primjerci u muzejima u Zadru, Splitu, Zagrebu). Najveća rim. groblja s raznovrsnim tipovima grobova i nadgrobnika istražena su u Puli, Zadru i Solinu. Poseban oblik nadgrobnika je liburnski *cippus*, kameni valjak koji u gornjemu dijelu prelazi u oblik češera (Nin, Karin, Krk, Danilo). U panonskim krajevima ima skupina kružnih zemljanih humaka pod kojima se nalazio jedan ili više paljevinskih grobova (Turopoljski lug, Dumovečki lug, Donji Čehi, Novačka, Gola). U blizini tumula u Repišču i Donjim Čehima otkrivene su kamene stele pa se pretpostavlja da su neki humci bili na taj način posebno obilježeni. Od II. i III. st. sve se češće pokojnici pokapaju u kamenim sarkofazima, katkada ukrašenim figuralnim reljefima. Takvi su sarkofazi nađeni u Solinu (prikaz Heraklovih djela, Hipolit i Fedra, lov na kaledonskoga vepa, borba s Amazonkama). Pokapa se i u zidanim presvođenim grobnicama koje su otkrivene na Manastirinama u Solinu. Car

Dioklecijan sagradio je za sebe oko 300. u svojoj palači u Splitu osmerokutni kupolom presvođeni mauzolej (poslije pretvoren u katedralu). Običaj pokapanja odličnika u sarkofage preuzeli su prvi kršćani (sarkofazi iz Salone s prikazima Dobroga pastira, prijelaza Židova preko Crvenoga mora). Kršč. groblja razvijala su se oko grobova mučenika nad kojima su bile podizane kapele (martiriji), a i oko monumentalnih bazilika (Manastirine i Kapljuč u Solinu). Ranokršćanskom razdoblju pripadaju i grobnice zidane od opeke, ožbukanih zidova i potom oslikanih freskama. Na zidu grobnice sa Štrbinaca pokraj Đakova naslikani su dva pauna pokraj kantarosa i Kristov monogram.

Iz vremena seobe naroda otkriveni su grobovi pripadnika raznih germanskih grupa (Goti, Langobardi), a potom nekropole slavensko-avarske kulture (VII. i prva pol. VIII. st.) s grobovima u kojima je nađeno mnogo oružja, oruđa, posuda i nakita (Bijelo Brdo, Čadavica). Izrazito slav. grobovi i starohrv. groblja Majdan i Mravinci kraj Solina vrijedan su izvor predmeta za poznavanje slav. materijalne kulture i umjetnosti (naušnice, oružje u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu). Vladari rane hrv. srednjovj. države u X. st. bili su pokapani i u sarkofazima; tako je u predvorju crkve Sv. Stjepana na Otoku u Solinu nađena ploča sarkofaga s natpisom kraljice Jelene iz X. st. U sarkofazima su pokapani i crkveni velikodostojnici (Split).

Najpoznatiji očuvani grob iz doba romanike je grob opatice Večeneg u Zadru (1111).

Osim u moćnicima (relikvijarima), moći svetaca se pohranjuju na oltarima u raskošnim ljesovima koji su remek-djela gotičke i prijelazne gotičko-renesansne umjetnosti: srebrna raka Sv. Šimuna u istoimenoj crkvi u Zadru (1377–80, dar kraljice Elizabete Kotromaničke, rad Franje iz Milana), mramorna raka Sv. Dujma (1427, kipar Bonino iz Milana) i Sv. Staša (1448, kipar Juraj Dalmatinac) u splitskoj katedrali i Bl. Arnira u Kaštel-Lukšiću (Juraj Dalmatinac). Na poklopcu tih svojevrstnih sarkofaga kip prikazuje sveca na odru, a na prednjoj stijeni reljefi razne prizore i likove. Renesansne su raka Bl. Ivana Ursinija (1468, rad Nikole Fiorentina) u trogirskoj katedrali i Ivana Sobote (1469) u crkvi Sv. Dominika u Trogiru.

U doba gotike i renesanse, a i poslije, mrtvi se često pokapaju u crkvama. Grobovi su im označeni pločama u crkvenom podu, uzidanima u zid ili na kojemu od stupova. Osim natpisa o pokojniku, često su na pločama isklesani obiteljski grbovi ili oznake bratovštine ili ceha koji su imali i svoje zajedničke grobnice. Osobito, umjetnički i kulturnopov. zanimljivu skupinu čine uspravno postavljene ploče s reljefnim likom pokojnika, radovi uglavnom renesansnih klesara od posljednje četvrtine XV. st. do posljednje četvrtine XVII. st. u S Hrvatskoj.

Najčešće su prikazani uspravno stojeći ratnici: Nikola Iločki (1477) i Lovro Iločki (1525) u Iloku, Ivaniš Korvin (1505) u Lepoglavi, Petar Erdődy (1567) u Jastrebarskom, Franjo Tahi (1593) u Stubici, Petar I. Ratkaj (1586) u Desiniću, Gašpar Drašković (1587) u Bednji, Zrinski i Nikola Malakoci (1603) u Čakovcu, Benedikt Turoci (1616) u Vinici, Ivan Petkó (1616) u Ivancu, Baltazar Vragović u Maruševcu, Toma Erdődy (1624) u zagrebačkoj katedrali, N. Gottfried von Salmbhant (1641) u franjevačkoj crkvi u Varaždinu, Nikola IX. Frankopan na Trsatu, te dva viteza iz obitelji Češković (1711) u Lepoglavi. Tek poneki ratnik kleči pred raspelom: Martin Mogorić (o. 1675) u Mariji Gorici, Ladislav Patačić (1710) u Lepoglavi. Glava zagrebačkoga biskupa Luke počiva na odru (1510, rad I. Duknovića, Hrvatski povijesni muzej). Žene su prikazane u nošnji svojega vremena: Dominka Betričić iz Senja (1509, Hrvatski povijesni muzej), i Ana Marija Veckhart (1648) u Poljani kraj Ivanič-Grada, a dječice Gotthard u povojima (1608) u župnoj crkvi u Koprivnici. Bračni par Martin i Doroteja Frankopan prikazani su na odru (poslije 1479, na Trsatu), a ostali u molitvi pod križem: Šimun Keglević i supruga s djecom (1579) u Pregradi, Ana Purthin i suprug (1589) u Sv. Mihalju u Samoboru, Ivan Hrvoje i Eva Dreffell (1704) u Plešivici.

U vrijeme baroka osobito su izražajni grbovi i natpisi izvedeni na brončanim nadgrobnim pločama I. Frankopana Tržaškoga (1637) i I. H. Auersperga (1669) u Sv. Katarini u Zagrebu, J. J. Herbersteina (1689) u Karlovcu te na kositrenu ljesu koji počiva na orlovima i jelenima grofa E. Erdődyja u kripti crkve u Klanjcu. Osobito su monumentalne barokne grobnice u Zadru s portretima pokojnika: Marina Giorgija (1675) u Sv. Krševanu, Šimuna Fanfogne (1707) u Sv. Mariji i Franje Rossinija (1764)

STAROHRVATSKO GROBLJE U ŽDRIJCU KRAJ NINA

u Sv. Šimi, radovima vrsnih mlet. kipara. U klasicističkom je slogu izveden nadgrobni spomenik Ignjata Gyulaya (1831) u Sv. Katarini u Zagrebu s pločom koju podupire spavajući lav i obrubljenom bakljama i zastavama od lijevana željeza. U istome su materijalu izliveni nadgrobni spomenik srpanjskim žrtvama (poginulima u Zagrebu 1845) i mnogi nadgrobni spomenici iz XIX. st. po grobljima širom Hrvatske.

Budući da vlasti od kraja XVIII. st. zabranjuju iz higijenskih razloga pokapanje u crkvama, pokapa se na grobljima izvan gradskih jezgara, uz kapele, oko kojih su i prije bila mala groblja: u Zagrebu Jurjevsko, Tomino, Margaretsko, Rokovo, Petrovo, Svetoduško, u Splitu Sustipan, u Dubrovniku Boninovo. Grad Varaždin je od 1860. uređivao svoje groblje tipa franc. perivoja, osebujno po postavljanju grobova među žive zidove tuja (po zamisli H. Hallera), što je poslužilo kao uzor grobljima u drugim naseljima (Vinica). Grad Zagreb dokinuo je pokapanje na starim malim grobljima i 1876. otvorio središnje groblje Mirogoj, zasnovano također poput franc. perivoja, s arkadama (1879–1917), crkvom (1927–29) i mrtvačnicom (1885–86), sagrađenima po projektu H. Bolléa u neorenesansnim oblicima. Dopunjeno je krematorijem (arh. M. Hrzić, Z. Krznarić, D. Mance, 1985), s kojim, skladno uklopljenim u krajolik, čini vrijedan urbanistički domet.

Među mnoštvom spomenika na grobljima ima vrijednih umjetničkih djela hrv. kipara. Skulpture I. Rendića nalaze se na grobovima P. Preradovića, E. Kumičića, A. Vebera, E. Priestera u Zagrebu, I. Perkovca u Samoboru, a mauzoleji na Rijeci (obitelj Gorup) i u Supetru (obitelj Radnić). Poznati su još mauzoleji I. Meštrovića u Cavtatu (Gospa od Anđela obitelji Račić, 1922) i kiparove obitelji u Otavici (1931), T. Rosandića u Supetru (obitelj Petrinović 1924–27), kao i grobnica biskupa J. J. Strossmayera s reljefom R. Valdeca (1913) u kripti katedrale u Đakovu. Djela gotovo svih hrv. kipara iz posljednjih stotinu godina mogu se naći na grobljima širom Hrvatske, a najviše na zagrebačkome Mirogoju. Tu su djela R. Frangeš-Mihanovića, R. Valdeca, I. Kerdića, I. Meštrovića, V. Radauša, A. Augustinčića, I. Turkalja, I. Škarpe, F. Kršinića, H. Juhna, G. Antunca, V. Mačukatina, A. Starčevića, I. Lozice, V. Bakića, I. Poljana i dr. Groblja i kosturnice žrtava stradalih tijekom II. svj. r. obilježeni su skulpturama: u Jasenovcu (B. Bogdanović), Oborovu (V. Dajht-Kralj), Dotršćini u Zagrebu (V. Bakić i B. Ružić).

Zasebnu skupinu kamenih nadgrobnika čine stećci raznih oblika, kojih u BiH ima više desetaka tisuća, većinom iz XIV. i XV. st.; u Hrvatskoj ih je evidentirano više od tri tisuće, najviše ploča i kvadara, oko 150 sljemenjaka, svega nekoliko stela i križeva. Najveći ih je broj na dubrovačkom

GROBLJE U VARAŽDINU

ARKADE GROBLJA MIROGOJA U ZAGREBU, djelo H. Bolléa

području i Pelješcu, Brotnjica blizu Cavtata, u Makarskom primorju, Imotskoj i Cetinskoj krajini, gdje je bilo nekropola s više desetaka stećaka (Cista kraj Sinja, Sv. Spas na vrelu Cetine), a ima ih u Lici, na Banovini (Dragotina kraj Gline) i u Slavoniji. Na pojedinim su sarkofazima reljefno isklesani simbolički motivi: polumjesec, zvijezda, sunce, križ, štit, mač i dr., rjeđe životinje, najrjeđe ljudski likovi (Brotnjica blizu Cavtata). Najljepši primjerci čuvaju se u Hrvatskom povijesnom muzeju u Zagrebu (iz Plaškog) i u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu (iz Lovreća kraj Imotskog).

LIT.: I. Meštrović, Gospa od Andela, Zagreb 1937. — A. Horvat, O stećcima na području Hrvatske, HZ, 1951, 4. — M. Schneider, O epitafiju Ivana Hrvoja i Eve Dreffell u Plešivici, Bulletin JAZU, 1959, 3. — K. Prijatelj, Spomenici Zadra XVII. i XVIII. stoljeća, u zborniku: Zadar, Zagreb 1964. — M. Valentić, Kameni spomenici Hrvatske XIII—XIX. stoljeća (katalog), Zagreb 1969. — Š. Bešlić, Stećci, kataloško-topografski pregled Sarajevo 1971. — M. Kosić, V. Maleković i S. Vereš, Mirogoj 1873—1973, Zagreb 1974. — A. Horvat, Između gotike i baroka, Zagreb 1975. — Horvat—Matejčić—Prijatelj, Barok. — I. Petricoli, Škrinja Sv. Šimuna u Zadru, Zagreb 1983. — I. Trčak, Mirogoj, Kulturno-povijesni vodič, Zagreb 1987. — E. Hoško, Na vrhu Trsatkih stuba, Rijeka 1991. L. D. i R.

GROBNIČKI NAMJEŠTAJ, naziv za lokalne pučke stolarske proizvode u području uz Rječinu na Grobničkome polju. Tu su se izrađivale škrinje i stolice koje su se preko Rijeke proširile u Dalmaciju (tzv. *šedija fuman*). Potkraj XVIII. st. grobnički majstori rade stolice u stilu baroknoga klasicizma; na pučki način preoblikuju venec. stolicu inspiriranu engleskim i nizozemskim uzorima. Grobnička je stolica glatka, tesana od punoga drva, naslon joj je pravokutan ili obao, u sredini je daščica profilirana obrisa ili probušena u obliku lire. Poč. XIX. st. preuzima se bečka klasicistička stolica s tri pruta u naslonu. U razdoblju »drugoga baroka« grobnički stolari izrađuju sobni namještaj (tzv. *grobnička mobilja*) visoke zanatske vrijednosti.

Ra. Mat.

GROBNİK, utvrđeni grad na vrhu brijega iznad Grobničkoga polja i kanjona Rječine; naseljeno od rim. doba. Grad se spominje prvi put u Vinodolskom zakoniku 1288. Njegove zidine, kule, dvojna gradska vrata iz XV—XVII. st. najvećim su dijelom porušeni u XVIII. i XIX. st. kada je naselje preraslo gradski areal i kada su se počele podizati kuće oko prilaznih putova. Unutar gradskih zidina uklopljen je feudalni kaštel (XV—XVII. st.) kao utvrđeni sklop, odijeljen zidom i bastionima od samoga naselja. U dvorištu usred kaštela je bunarsko grlo s uklesanim grbovima Frankopana i krbavskih knezova (XV. st.), u prizemlju jedne kule očuvan je profilirani polukružni portal nekadašnje kapele Sv. Jelene (XVI. st.). Gospodari Grobnika bili su Frankopani, Zrinski, a poslije njihove pogibije kraljevska ug. komora i vlastela Perlasi, Batthyány i Thurn-Taxis. Župna crkva postojala je već 1288, no najstariji očuvani njezin dio potječe iz XV. st. (drugi i treći travej juž. broda, presvođen gotičkim križnim svodom s dijagonalnim kamenim rebrima). Proširena u XVI. st. (portal juž. broda s glag. natpisima iz 1524, kor sagrađen 1577), crkva je u

XVII. st. većim građevnim zahvatom povećana i uređena kao trobrodni prostor s pravokutnim svetištem. Zvonik iz 1572. renoviran je 1757. Na ulazu u grad je crkva Sv. Trojstva iz 1613, a na brijegu iznad Rječine crkva Sv. Križa iz 1649. U Grobniku je 1992. otvorena Etnografska zbirka Grobnišćine.

LIT.: G. Szabo, SG. — L. Margetić, Iz vinodolske prošlosti, Zagreb—Rijeka 1980. B. F.

GROHOTE, selo u središtu otoka Šolte. U predjelu *Brda*, S od Grohota, nađeni su ostaci iz brončanoga doba. U selu su otkriveni temelji ant. arhitekture, mozaici i grobovi s prilozima, a u seoskim kućama uzidani su brojni ant. ulomci i natpisi. Uz župnu crkvu nalaze se temelji trobrodne strokršč. bazilike iz VI—VII. st. (s krstionicom i nartekсом), a na groblju dva ranokršč. sarkofaga. Usred sela je obrambena kula iz XVII. st., a iz istoga je vremena i nekoliko utvrđenih seoskih kuća. Nedaleko od sela nalazi se gotička crkva Sv. Mihovila iz XIV—XV. st. s gotičkim freskama, uz koju je nađeno ant. ulomaka. — U grohotskoj luci Rogaču stoji kaštel sagrađen poč. XVIII. st.

LIT.: F. Bulić, Starinska iznašača na otoku Šolti, VjAHD, 1898. — I. Rubić, Pomicanja naselja na Šolti, ibid., 1932. — N. Bezić, Srednjovjekovna crkva Sv. Mihovila na Šolti, Prilozi—Dalmacija, 1961. — I. Fisković, O ranokrščanskoj arhitekturi na otocima Braču i Šolti, Arheološki radovi i rasprave, VIII—IX, Zagreb 1982. — Šolta (monografija), Zagreb 1991. N. B. B.

GROPELLI, Giuseppe, mlet. kipar (XVII/XVIII st.). Oko 1713. izradio i potpisao mramorni kip Sv. Krševana za glavni oltar crkve Sv. Donata u Zadru. LIT.: Sjaj zadrskih riznica (katalog), Zagreb 1990.

GROPELLI, Marino, mlet. kipar i graditelj (? , oko 1664 — ?, 1723). God. 1706. pozvan u Dubrovnik da na mjestu starije, požarom uništene crkve Sv. Vlahu podigne novu. God. 1715. dovršio gradnju crkve u zrelih venec. baroknim oblicima, kvadratna tlocrta, s pravokutnom apsidom i dominantnom središnjom kupolom te raskošnim portalom na pročelju koje se diže nad stubištem. Ukrasio crkvu bogatom skulptorskom dekoracijom među kojom se ističu kipovi Sv. Vlahu, Vjere i Nade nad pročeljem i mramorni glavni oltar. Podignuo je 1708. i Ložu glavne straže u Dubrovniku s monumentalnim portalom i snažnom glavom ratnika na zaključnom kamenu luka. Tragovi njegova stila vidljivi su na skulpturi anđela nad glavnim portalom dubrovačke crkve.

LIT.: V. Foretić, Zgrada lože glavne straže u Dubrovniku, VjAHD, 1950, str. 176—181. — K. Prijatelj, Dokumenti za historiju dubrovačke barokne arhitekture, Tkalčićev zbornik, II, Zagreb 1958. — Isti, Opere poco note di architetti veneziani del Seicento e del Settecento, Arte veneta, 1961, 15. — C. Semenzato, La scultura veneta del Seicento e del Settecento, Venezia 1966. — K. Prijatelj, Contributi per la scultura barocca a Ragusa (Dubrovnik), II, Arte veneta, 1970, 24. K. Plj.

GROSPIC, Vladimir, arhitekt (Gospić, 15. XII. 1922). Diplomirao na Tehničkom fakultetu u Zagrebu 1952. Njegovi se projekti odlikuju čistim volumenima te racionalnim i ekonomičnim prostornim rješenjima. Važniji